

Nieuwsbrief Vriendenkring

Onderweg met Christine Gruwez

oktober 2008

Het eigene en het andere

Het andere kan slechts het andere zijn, doordat er ook het eigene is. Ieder anders-zijn wordt op de eerste plaats getoetst aan en door de eigenheid van diegene die de toetsing doorvoert. Niet zelden blijven ze een leven lang in het geheugen gegrift: die ogenblikken waarop voor het eerst het anders zijn van de andere met alle kracht in het bewustzijn binnendringt en daardoor het eigene ontwaakt.

Op de keper beschouwd *ontstaat* het andere in deze toetsing. De toetsing is terzelfderijd het ontstaansmoment én van het eigene én van het andere. Tot zolang kan de naïeve vooropstelling van kracht blijven dat al het overige identiek is aan wat je zelf bent. Of in ieder geval identiek hoort te zijn.

Eenmaal de toetsing doorgevoerd, kunnen er zich verschillende mogelijkheden voordoen. Een ervan is een groeiende openheid en interesse voor dit anders-zijn. Dit gaat niet zonder slag of stoot! De natuurlijke neiging is er een van een uitgesproken interesse voor het eigene en van een afweren van al wat niet met deze eigenheid strookt. Verschillende strategieën zijn hier mogelijk. Tal van vormen van interesse voor het andere zijn slechts vermommingen van de interesse voor het eigene. De interesse bijvoorbeeld van een deel van de westerse wereld voor al wat oosters is, door Edward Saïd als 'orientalism' geduid, is uiteindelijk het najagen van voorstellingen die helemaal in dienst van de eigenheid staan. Het andere wordt instrument voor de vervulling van eigen noden en behoeftes.

Meer subtiele vormen van vermomde belangstelling voor het eigene zijn deze waarbij men het andere waardeert in de mate dat het overeenkomsten vertoont met het eigene. Zo worden bijvoorbeeld denkers uit andere culturen

binnengehaald in de westerse cultuur wanneer ze thema's als emancipatie, secularisatie, vrije meningsuiting behandelen op de manier zoals dit vanuit de westerse cultuur als correct wordt beschouwd en wordt verwacht. 'Ze horen bij ons!' Een dergelijk binnenhalen kan als een vorm van toeëigening worden beschouwd. Het andere wordt tot eigenheid verklaard.

In het wereldomspannende debat dat tussen de westers-christelijke wereld en de wereld van de islam wordt gevoerd, is waakzaamheid geboden voor alle vormen van –vaak onbewuste– toeëigening.

Om te beginnen met de visie dat alle religies uitmonden in één enkele grote, universele religie, waar de verschillen en contradicties ophouden te bestaan. Het is een hoopvol beeld: alle religies onderweg naar een zelfde punt waar ze zullen convergeren. Alleen, religies kunnen niet onderweg zijn. Enkel mensen kunnen dit. Daarbij, er kan geen sprake zijn van een samen onderweg-zijn naar dit punt van convergentie, hoogstens van een op weg zijn van ieder op zich. Ieder spreken over een punt waar alles samenkomt in een hogere eenheid, gebeurt noodzakelijkerwijze vanuit de hoogst persoonlijke weg die naar dit punt toe wordt gegaan. Geen mens kan alle wegen tegelijk naar dit punt toe bewandelen. En precies in de mate dat iemand onderweg is, kan hij geen aanspraak maken op een vogelperspectief waar hij boven en buiten het particuliere uitstijgt. Wijzen naar een punt van convergentie, –gesteld dat dit er zou zijn– terwijl ieder nog onderweg is, is voorbarig en een inbreuk op het recht tot anders-zijn. Dit is geen ontkenning van de mogelijkheid van een punt van convergentie. Hoe zouden we anders op weg kunnen gaan als er niet aan de einder iets zichtbaar wordt dat ons roept? Echter, hoezeer een dergelijke

oproep ook een wekkend toekomstideaal lijkt te herbergen, valkuilen als reductionisme, gelijkschakeling en toeëigening zijn er onvermijdelijk onderdeel van.

Op die manier hebben enthousiaste en goedbedoelende moslims Goethe –en dit aan de hand van welgekozen citaten– tot zelfverklaarde moslim uitgeroepen. Hiermee zij niet gezegd dat Goethe onder geen voorwaarde moslim kon zijn geweest. De vraag die zich hier stelt is: wie komt het toe om een dergelijke uitspraak te doen?

Wat ons voor dergelijke valkuilen kan behoeden is het uithouden in de spanning tussen het verlangen dat ‘allen mogen samenkomen in één groot vaderhuis’ en de dagelijkse praktijk van het eenzaam een weg banen door ‘het kreupelhout van het bestaan’ waar al wat me omgeeft in het teken van het andere staat.

Moelijker, want gevoeliger, wordt het wanneer bijvoorbeeld aan de hand van Korancitaten wordt aangetoond dat ook een moslim een verhouding tot Jezus kan ontwikkelen, een verhouding die tenslotte niet zo ver hoeft af te staan van de ‘onze’. ‘Ook zij kennen Jezus!’ Onbewust kan dan iets meeklinken in de trant van: Ze zijn niet zo verschillend, niet zo anders, niet zo vreemd!

Maar opnieuw de vraag: wie komt het toe om een dergelijke uitspraak te doen? De stap naar een uitspraak als ‘ook de Islam kan je als een vorm van Christendom begrijpen’ is dan niet zo veraf meer. Het beslist anders-zijn, ‘het vreemde’ van de Islam moet dan gemilderd worden doordat er toch ook elementen zijn die als ‘christelijk’ kunnen worden geduïd. En dit is naar mijn oordeel beslist een stap te ver. De Islam als religie en cultuur, net als dit het geval is voor andere religies en culturen, heeft recht op zijn onvervreemdbaar anders-zijn.

Het misleidende aan toeëigeningen is dat ze ook steeds een kern van waarheid bevatten. Já, inderdaad, Goethe had een diepe verbondenheid én met de wereld van de Islam en met de Perzische cultuur, zowel voor als ná de komst van de Islam. Já, moslims vereren Isa, Jezus, zoon van Maryam en woord van God en kennen hem als profeet een plaats toe die onmiddellijk na deze van Mohammed komt!

Niet zelden ook staan toeëigeningen in het teken van een authentieke zoektocht naar het aangezicht van de ander. Wanneer aanvankelijke weerstand en afwijzing ten overstaan van het andere kan omgezet worden in interesse, dan kan het risico van de toeëigening verminderd worden, indien na de fase van verwondering en aantrekking, waar nog een flinke portie eigenbelang kan spelen, ook de stap kan gezet worden naar het werkelijk anders-zijn van het andere. Met alle machteloosheid en verbijstering vandien. Gepaard aan de intentie het in dit spanningsveld te willen uithouden. Met andere woorden, dit kan niet zonder dat er een spanningsveld zal optreden. Zolang ik het andere als ‘hoe interessant!’ beleeft, heb ik het werkelijk andere nog niet waargenomen. Want dit laatste is steeds schrikwekkend. *‘Ein jeder Engel ist schrecklich’* dichtte Rilke.

Het andere is alleen maar het andere wanneer het dit op absolute en radicale wijze kan zijn. Er is geen ‘gemitteld’ anders-zijn, er is niet ‘een beetje anders’. Daarom ook vraagt het andere om een even radicaal engagement. Zoniet is het gevaar groot dat in tal van oprecht bedoelde openingen tot dialoog het werkelijke, dit wil zeggen het radicaal andere verloren gaat. En aangezien het andere en het eigene elkaar tot voorwaarde hebben, dus ook het eigene.

Christine Gruwez

Onderweg met Christine Gruwez

zondag 6 april 2008 te Den Haag

Een poging tot weergave van wat Margriet Idenburg, lid van de initiatiefgroep, heeft gezegd aan het begin van de eerste vriendendag.

Als wij vroeger naar de kersttoespraak luisterden van HM Koningin Juliana, vooral via de radio, dan was haar aanhef steevast "Landgenoten".

Graag zal ik u nu op dit moment bij de feestelijke opening van de eerste samenkomst van de Vriendenkring rond Christine Gruwez, aanspreken met "Tijdgenoten". Ik doe dat met enige aarzeling, want ik beschouw die term als iets waarnaar wij streven en niet een zo maar vanzelfsprekende benaming. Maar goed, welnu dan...

Al wie zich op weg wil begeven, onderweg naar het tijdgenoot worden zal in beweging moeten komen. U allen hebt door hier te komen blijk gegeven van "de intentie uit uw toeschouwersstoel recht te veren en beginnen te stappen".

Daartoe nodigt Christine Gruwez ons uit en wij zijn verheugd dat zo velen van boven en beneden de rivieren gehoor hebben gegeven aan die uitnodiging.

Een eerste Vriendendag, een feestelijke gebeurtenis, tevens oprichtingsbijeenkomst voor de Vriendenkring: "Onderweg met Christine Gruwez"

Zondag 6 april 2008, in de tijd tussen Pasen en Pinksteren, tussen opstanding en uitstorting van de Heilige Geest. Bovendien een uitgelezen dag, want vandaag is het nieuwe maan. Een van u maakte mij attent op de lessen van de meesters van het Titicacameer die zeggen dat in de periode tussen nieuwe maan en volle maan het zaad tot wasdom komt, een glanzende kiemcel schiet wortel. Nieuwe maan is een stiltedag, waarop je ceremonieel je intentie neerzet: je plant het zaad van de les waarmee je op dat moment begint. Kunt u zich een mooiere dag voorstellen voor de eerste samenkomst van deze Vriendenkring?

Achter mij ziet u de voorkant van onze folder geprojecteerd. De afbeelding staat in een boek over Perzische tuinen en is afkomstig uit een manuscript uit 1603. Al in de oudste geschriften uit het derde millennium voor Christus is sprake van een tuin, een omheinde hof, een stuk vruchtbare aarde, dat werd beschouwd als een geschenk van de goden.

Altijd is er water, bron van vruchtbaarheid, in het midden van de tuin. Het concept "tuin" heeft zijn oorsprong in het oude Perzië. Later wordt de tuin ook wel als een paradijs op aarde gezien. Dat woord "paradijs" komt uit het Avestisch, een Oud Iraanse taal, "*pairi-daeza*". Zo zie je maar wat we allemaal aan die oude Perzen hebben te danken!

Als u nu naar de afbeelding kijkt dan ziet u als altijd een waterbasin in het midden van waaruit 4 stromen water in 4 richtingen gaan: de Pishon, de Guihon, de Euphraat en de Tigris. Er staan altijd cypressen in de paradijstuin, evenals bloeiende vruchtbomen.

Ook hier ziet u een muur om de tuin heen, maar

gelukkig staat er een poort open...

Er is dus een binnen en een buiten

Nu hoopt u natuurlijk allemaal: als ik met Christine op weg ga brengt zij mij wel in het paradijs...!

Wij hebben dit schone beeld gekozen als een soort oerbeeld van de opzet en aanleg van de tuin, die alleen maar kan bloeien als je er voor zorgt dat het oorspronkelijke ontwerp behouden blijft. Zo is het ook met onze taal, waarin veel overwoekerd raakt, begrippen uitgehold worden en verbindingen dichtslibben..

Christine wil er aan werken die overwoekerde paden weer begaanbaar te maken en mensen te helpen de scheppende oerbeelden die aan hun eigen religie ten grondslag liggen weer te vinden en er vanuit te leven.

Met die "schoongemaakte" taal proberen wij dan nieuwe manieren van communiceren te vinden, met de ander, de vreemdeling, in een vrije gespreksruimte, een soort laboratorium, waar wij deel zijn van de opstelling.

Zo ziet Christine deze vriendenkring. U weet het, een kring is een cirkel met een middelpunt, dat hoeft niet altijd Christine te zijn. Het gaat er om dat een ieder van ons in de spanning kan gaan staan (denk aan het artikel dat u toegesonden hebt gekregen) en zo de wisselwerking tussen tegengestelde delen ervaart. Het inter-esse, wekt je belangstelling, ook voor de vreemdeling.

Christine is altijd zeer bescheiden over haar prive leven, haar cv in de folder is dan ook uiterst beknopt. Toch wil ik u een enkel citaat dat ik ontleen aan een tekst van haar hand niet onthouden, omdat het zo'n mooi beeld geeft van wat voor haar wezenlijk lijkt te zijn.

Ik citeer:

"Plaats waar geboren –jaargang 1942– en opgegroeid te Kortrijk, dicht tegen de Franse grens, in alle opzichten een menggebied, Frans en Nederlands door en naast elkaar, een stuk Vlaanderen nog een eind in Noord-Frankrijk en een stuk Frankrijk tot ver voorbij Kortrijk... Het gevoel van een textuur die uit meer dan één element ontstaat. Minstens een keer per maand staken wij de grens over! En vandaar een steeds groter wordende honger naar nog meer grensovergangen. De hele wereld willen zien, kennen!"

"Er zijn grenzen" sprak Rita Verdonck. Maar de deur in de omheinde hof staat open...

Wij begeven ons met Christine Gruwez op weg, zonder wij geen ik. Als symbool van de Vriendenkring om jou heen, Christine, bied ik je graag deze krans van wilde bloemen aan.

Margriet Idenburg - de Savornin Lohman

Vervolgens zal Tettje van Driel van Wageningen - van Osselen een mooi stoffen zakje aanbieden, waarin "woorden voor onderweg" van de deelnemers aan deze dag.

Toespraak ter gelegenheid van de oprichting van een Vriendenkring en de Vriendendag op 6 april 2008

Net voordien is er door Tettje van Wageningen een mand overhandigd waarin 'Woorden voor onderweg' zijn verzameld. Deze woorden werden door de aanwezigen gesprokkeld uit de tekst 'Tot het uiterste' die samen met de uitnodiging verstuurd is. Opgetekend op kleine briefjes worden deze woorden bij het binnenkomen in de mand gedeponneerd. Oorspronkelijk was het de bedoeling om de mand te overhandigen aan de beide eregenodigden mevrouw Jobs van Beuningen en de heer René Pandelaers, die echter geen van beiden aanwezig konden zijn. De mand met Woorden voor onderweg komt op het podium te staan. Als een soort proviand van en voor al wie onderweg wil zijn!

Beste genodigden,
Lieve vrienden,

Graag wil ik aan deze woorden voor onderweg zelf ook enkele woorden toevoegen, ook al sta ik hier, méér dan ooit met kloppend hart! We zijn hier samen gekomen in het teken van de vriendschap, maar wat is vriendschap?

Toen ik in lang vervlogen tijden de Latijnse grammatica uit het hoofd moest leren, was er een zinnetje, dat als voorbeeld diende bij een bepaalde regel en het luidde als volgt:

'Idem velle atque idem nolle, ea demum vera amicitia est!'

In die tijd had ik niet zo meteen aandacht voor de betekenis van deze stelling, maar nu stel ik daar wel een aantal vragen bij! Is het wel zo dat vriendschap inhoudt hetzelfde te willen en hetzelfde niet te willen?

Eerder zou ik vriendschap willen zien als een vorm van warme betrokkenheid. Een betrokkenheid die tot in de ervaring voelbaar is. Een betrokkenheid die zich niet zozeer op iets bijzonders richt, maar betrokkenheid waardoor iets of iemand bijzonder wordt. In dit soort vriendschap tussen mensen, maken we het mogelijk dat ieders oerbeeld kan oplichten. In zijn oerbeeld, is ieder mens bijzonder en uniek.

Op de voorkant van de folder staat een miniatuurfragment weergegeven dat een paradijsstuin voorstelt. Margriet Idenburg noemde dit heel terecht een oerbeeld. Elke tuin heeft, mits trouwe betrokkenheid van de tuinman en van de mensen die ervan mogen genieten, de mogelijkheid dat het oerbeeld van de aarde erin tevoorschijn kan komen.

Ook het begrip vriendschap ontleent zijn levenswerkelijkheid aan een oerbeeld.

Ik wil daarvan enkele elementen naar voren halen in de verwachting dat daardoor iets van het oerbeeld van wat vriendschap als potentie in zich draagt, zichtbaar kan worden.

Op de eerste plaats kan ik een aantal van deze elementen vinden in datgene wat we als gastvriendschap kennen. Als vriendschap zou inhouden een 'bepaalde wijze van

betrokken zijn, zo dat het bijzondere in iemand kan oplichten', dan is dit ook terug te vinden in wat we gastvriendschap noemen.

Bij gastvriendschap huldigt de gastheer (dit kan uiteraard ook de gastvrouw zijn!) diegene die wordt uitgenodigd. Er is een uitnodiging tot 'binnentreden' en er is een welkomstwoord dat bij het binnentreden als een soort van zegening uitgesproken wordt.

Daarbij brengt eenieder die op deze uitnodiging de woning betreedt, ook zegen voor zijn bewoners!

Wie wordt uitgenodigd? Dit kan principieel eenieder zijn. Er is geen voorwaarde aan verbonden. Het kan iemand zijn met wie je wegen hebben gekruist of met wie je de blik hebt gewisseld. Het is in veel gevallen een onbekende. Maar deze onbekende bestempelt je tot vriend, door het feit dat je haar of hem uitnodigt. Niet je vrienden nodig je uit. Maar je genodigden worden je tot vriend.

Waar word je uitgenodigd? Hoe verschillend de concrete situatie waarin gastvriendschap wordt uitgeoefend ook kan zijn, het is steeds een 'binnen' waartoe je uitgenodigd wordt! Dit binnen is niet gelijk te schakelen met het private dat tegenover het publieke staat. In het publieke breng je je 'persona' naar buiten, in het private leg je dit persoonlijkheids-masker af en laat je je zien. Maar wat laat je dan zien? Hoe kwetsbaar kan je worden? Niet zelden kom je dan in een sfeer van ontboezemingen terecht, waar nieuwsgierigheid de boventoon voert.

Neen! Het binnen waartoe je wordt uitgenodigd is noch persoonlijk, noch onpersoonlijk, maar bovenpersoonlijk. Het is een gebeuren, waarbij het weefwerk van een cultuur en de patronen die haar waarden uitdrukken zichzelf kenbaar kunnen maken, dank zij dit uitnodigend gebaar. De uitnodiging zegt niet: leer mij kennen in mijn intimiteit, maar laat me je de binnenzijde tonen van wat mijn cultuur weeft en die ik als gastheer bij dit gebeuren vertegenwoordig. En door de manier waarop je dit als genodigde tegemoet

treedt, laat je op jouw beurt iets van de binnenzijde van je culturele waarden zien. In dit teken speelt zich de gastvriendschap af en het binnen waartoe je als gast wordt genodigd is uiteindelijk een sacrale ruimte, een gezegende ruimte! Dat je in veel culturen ook bij het betreden van dit binnen je schoenen uitdoet, verwijst op zijn beurt naar dit zelfde beeld. Want wat je buiten laat is het persoonlijke, dat wat aan je kleeft, wat je bezwaart en bedrukt, om zo je gastheer tegemoet te kunnen treden in wat je op jouw beurt vertegenwoordigt.

Heb je het binnen betreden, dan is de kans groot dat je wordt uitgenodigd om de maaltijd te delen. Dit kan uiterst bescheiden zijn, van een slok water en enkele dadels tot een rijkelijk voorziene dis. In veel gevallen, bij de nomadenculturen bijvoorbeeld, waar het voedsel aan het einde van de winter schaars wordt, gaat dit niet zonder een zeker 'tekort'. Maar het is precies dit tekort dat de overvloed, een 'méér dan genoeg' doet ontstaan! Immers, bij sommige van de nomadenculturen wordt steeds een portie meer bereid, voor de eventuele vreemdeling die zal worden uitgenodigd, ongeacht of hij daadwerkelijk zich aandient of niet. Wat méér is, deze portie is niet dat wat overblijft aan het einde van een maaltijd! Het is geen rest. Maar het deel van de mogelijke gast wordt reeds bij voorbaat opzij gehouden.

Daar tegenover staat dat in gevestigde culturen, die de norm uitmaken in de geïndustrialiseerde wereld, er geen gebrek aan levensmiddelen is. Wél is er een ander levensnoodzakelijk element uiterst schaars geworden en dat is de tijd die ik ter beschikking heb. Kan ik me voorstellen, in het teken van een mogelijke gast, dat ik vooraf reeds, nog voor de dag is beginnen af te rollen, tijd opzij kan houden voor het geval dat er iemand voorbijkomt, wiens weg ik kruis en wiens blik ik ontmoet?

Kan ik me ook voorstellen dat ik niet selectief te werk ga bij het uitnodigen, niet aanstuur op exclusiviteit? Dat

daadwerkelijk eenieder het binnen en wat ik daar wil vertegenwoordigen kan betreden?

Hier wil ik graag het voorbeeld aanhalen van de jonge Pico della Mirandola, hij was toen pas 23 jaar, die het plan had om in Rome, een bijzondere bijeenkomst te beleggen, namelijk een ontmoeting van mensen van alle mogelijke strekkingen, religies en overtuigingen, niet alleen christenen dus! Uit zijn geschriften is gebleken dat hij deze bijeenkomst zeer grondig heeft voorbereid – alle mogelijke aanwezige overtuigingen zijn overdacht en becommentarieerd. Uiteindelijk is dit plan niet kunnen doorgaan. De kerkelijke en wereldlijke autoriteiten hebben het verboden!

Tot slot – de vriendendag heeft als motto het onderweg-zijn meegekregen. Onderweg zijn betekent niet lijnrecht op een vooraf gepland doel afstevenen en dit kost wat kost! Het betekent ook niet zwerven en je laten leiden door wat je hier en daar zo allemaal invalt. Onderweg zijn betekent op de eerste plaats dat je vrij en speels, maar toch bewust kan bewegen tussen de plaats van vertrek en de plaats van aankomst.

Het ligt voor de hand dat er tussen aankomst en vertrek en tussen vertrek en aankomst een bijzondere spanningsverhouding heerst. Het eigenlijke onderweg zijn begint waar je je in die spanningsverhouding kan begeven. Anders is het een zaak van zich verplaatsen, en je komt aan op de manier zoals je vertrokken bent. Daartussen is er niets gebeurd! Onderweg zijn, betekent niet dat je voortdurend afvraagt wanneer je er zult zijn. Je bent steeds tússeen vertrek en aankomst, want elke aankomst is meteen weer een vertrekpunt naar een nieuwe aankomst. Onderweg zijn is bewegen tussen het aanvankelijk geplande en datgene wat zich aandient en wil ontstaan.

Wat kan er dan wel gebeuren onderweg? Bijvoorbeeld dat het verhaal dat je nog bij je had op het ogenblik dat je vertrok, gaande-weg oplost en je een poos lang niet kan weten of en welk nieuw ver-

haal er naar het punt van aankomst toe nieuw zal ontstaan. En ook dat ieder aankomen in zich reeds de aankondiging draagt van een nieuw zich op weg begeven. Het gaat om het landschap dat zich tussen beide polen ontvouwt, een landschap dat zich enkel in en door hun wederzijdse spanningsverhouding kan ontvouwen.

Dit thema van de spanningsverhouding en het uithouden daarin opdat ze vruchtbaar wordt, is uiteindelijk ook het thema waaraan ik in de komende tijd wil werken.

Het gaat om een onderzoek naar de mogelijkheden en de grenzen van het dualisme, zoals zich dit historisch in het Manicheïsme heeft gemanifesteerd in zijn meest radicale vorm. Dit oorspronkelijke dualisme toont zich in het manicheïstische scheppingsverhaal op deze wijze dat aan het ontstaan van de wereld twee scheppende principes gelijkelijk hebben deelgenomen, de principes van het licht en van het duister. De spanning tussen deze twee wordt voelbaar wan-

neer we deze polariteit verwoorden als goed en kwaad. Normaal gezien vinden we dan het goede vanzelfsprekend, het kwade de uitzondering. In de denkbeelden van Mani zijn deze twee beide op zichzelf staande scheppende krachten. De oproep die in het historische Manicheïsme besloten ligt, is precies deze van de spanning vruchtbaar te laten worden. Dit houdt in dat je als mens weerstand moet kunnen bieden aan de neiging om de spanning te neutraliseren doordat je volledig voor één principe kiest, met uitsluiting van het andere. Of ook te kunnen weerstaan aan de neiging om deze spanning te gebruiken in dienst van eigenbelang en machtsuitoefening.

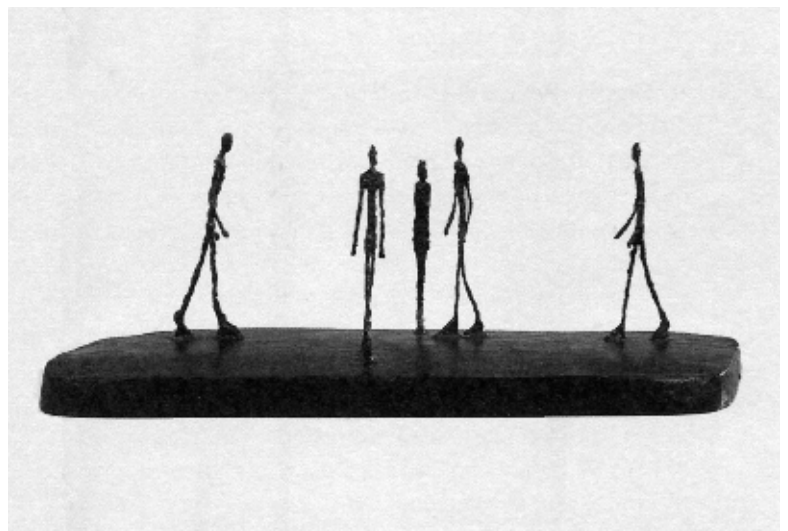
Door het in de spanning tussen goed en kwaad uit te houden, word je deelgenoot van deze spanning en ontstaat de mogelijkheid tot een verdere stap. Niet een stap uit de spanning, maar naar een derde element dat dank zij en in deze spanning tevoorschijn kan treden.

Hoe dit zou kunnen benaderd worden, ligt besloten in een van de grote stichtende oerbeelden van de christelijke cultuur: de gastvriendschap van Abraham. In de geschriften van de Griekse kerkvaders ook de 'filoxenia', de liefde voor het vreemde, van Abraham genoemd. Een scène die talloze keren in de christelijke iconografie is uitgebeeld, maar nergens zo onovertroffen als in de ikoon van Andrej Rublov: de Triniteit. Gastvriendschap en het onderweg zijn gaan hier in elkaar over. Wie ook onze gast moge zijn, wie ons ook te vriend moge worden, uiteindelijk zijn we allen genodigd om in de sfeer van de derde, die de twee vervoegt, elkaar in het onderweg zijn te vinden.

Christine Gruwez

Onderweg met Alberto Giacometti - *La sculpture en marche*

“Om het aangezicht van iemand te kunnen zien moet ik kijken. Maar het is in dit kijken dat er een afstand openbaar wordt tussen dat wat ik zie en dat wat wezenlijk is. Niet alleen kan ik deze afstand nooit overbruggen, ik mag dit niet! Want in het te dicht bijkomen dooft mijn blik in het aangezicht van de ander de mogelijkheid dat ook hij me aankijken kan. Ik kan niet anders dan voorwaarts te stappen om dan mijn stappen weer terug te nemen, telkens weer, een stap dicht bij en een stap weer verder weg. Dichter, verder. Verschijnen, verdwijnen. Ergens daar tussenin vindt de epifanie plaats. De ander kijkt me aan. Ik ben door hem heen gegaan. En hij door mij.”

Giacometti, *La Place*, (1947-1948)

Voortgangsbericht

Proefschrift (met als voorlopige werktitel) *Dualism, Revelation and Art*.

Opzet van het proefschrift is aan te tonen dat het manicheïsme een oorspronkelijke religie is met aan het begin ervan een authentieke openbaring en bijgevolg ook met een openbaringsinhoud die als uniek en zelfstandig kan worden beschouwd.

In het eerste deel worden enkele kernelementen van deze openbaringsinhoud onderzocht op hun oorspronkelijkheid. Op de eerste plaats het dualisme als dusdanig. Gaat het om een ontologisch, dan wel om een ethisch dualisme of om beiden? In het tweede deel wordt de rol van de kunst in het manicheïsme vanuit dit standpunt geduid. Kunst is geen toevoegsel, maar maakt deel uit van de oorspronkelijke kern van de openbaring. In dit opzicht alleen al onderscheidt zich het manicheïsme en in de eerste plaats Mani zelf van alle andere openbaringsreligies en gnostische stromingen.

Op dit ogenblik staat op schrift:

- De algemene inleiding met beschrijving van de doelstellingen.
- Deel I – Dualisme – De kernelementen – Het statuut van de beide oerprincipes: beide principes werden doorgelicht aan de hand van de tekstfragmenten die deel uitmaken van de Shabuhragân, het werk dat Mani in opdracht van Shapuhr I in het Middelperzisch schreef en daarnaast ook aan de hand van de CMC (Keulse Mani Codex).

Een boekenbericht

God is een kleur - Ontmoetingen met het onbekende Iran (C. Gruwez) is verkrijgbaar bij de Rudolf Steineracademie.

Nachtegaalstraat 8
2060 Antwerpen
00 32 3 237 87 10
info@rudolfsteineracademie
www.rudolfsteineracademie.be

Vragen is een kunst (C. Gruwez) kan besteld worden bij Uitgeverij Nearchus c.v.

info@nearchus.nl
www.abc-antroposofie.nl

Van de initiatiefgroep: stand van zaken Vriendenkring

Al in de aanloop naar de officiële oprichting van de Vriendenkring konden we merken dat Christine vele “vrienden” heeft. Een aantal onder u heeft zich ook al in 2007 mee ingespannen om voor Christine een sabbatical vanaf oktober '07 mogelijk te maken. Het schrijven aan haar proefschrift kreeg hiermee de rust die daarvoor nodig is. Dat dit schrijfproces meer dan een jaar vraagt zal u niet verwonderen. Daarnaast zijn er nog andere nieuwe contacten die Christine wil kunnen aanknopen, waarmee de mogelijkheden tot dialoog die zij heeft ontwikkeld verder vrucht kunnen dragen. Kortweg is het doel van de Vriendenkring met deze wensen tot onderzoek en verdere ontwikkeling te omschrijven.

Wij zijn dan ook zeer verheugd u te kunnen meedelen dat op het moment van het ter perse gaan van deze Nieuwsbrief, welgeteld 100 aanmeldingen met € 24.568,- daadwerkelijk hebben bijgedragen aan de Vriendenkring. Let wel, het zijn vaak meerdere personen die zich gezamenlijk als vriend hebben gemeld. Daarnaast zijn er nog 277 anderen die middels het strookje uit de folder een bijdrage hebben toegezegd. In het totaal komt hiermee het aantal vrienden op 377 die met elkaar dit jaar € 31.711,- willen gaan bijdragen. Namens de initiatiefgroep wil ik u hier allen zeer voor bedanken. Met dit bedrag komen we, na nog geen jaar, al aardig in de richting van de begrote € 35.000,- (nog € 3.289,- te gaan) hetgeen een fantastisch resultaat is! Het belang van Christine's werk kunnen we hier met zekerheid aan aflezen!

Voor de duidelijkheid willen we ook vermelden dat, naast de nog niet betaalde bijdragen – waar ik u graag toe wil oproepen mocht dit het geval zijn, er ook ca. 80 éénmalige (kleinere) bedragen ontvangen zijn (deze 80 aanmeldingen zijn in het totaal van 377 inbegrepen).

Voor een solide basis zijn we uiteraard op zoek naar vrienden die meerdere jaren het werk van Christine willen ondersteunen. Hen roep ik dus op om ook in 2009 weer mee te doen aan de Vriendenkring, en anderen zou ik willen vragen om middels onderhavige Nieuwsbrief nog meer mensen te willen interesseren voor de kring!

Ignaz Anderson

Uitstap met de vrienden op 25 januari 2009

Van Abbild naar Urbild – Tijdgenoten onderweg

Daguitstap naar Museum De Pont, Museum voor Hedendaagse Kunst, Tilburg, NL

Het Museum stelt een reeks portretten van Gerhard Richter tentoon, naast enkele van zijn werken in de vaste collectie.

Voor Gerhard Richter betekent kunstenaar zijn in deze tijd: onderzoek.

Een niets-ontziend, doorgaand proces van peilen naar de diepte van de werkelijkheid. De middelen daartoe worden door de kunstvorm ter beschikking gesteld.

Terzelfdertijd vraagt het onderzoek een absoluut engagement en een intense waakzaamheid om het proces niet op te offeren aan het resultaat. Het beeld dient zuiver zichzelf te blijven. Op deze uiterst dunne scheidingslijn tussen afbeelding en uitbeelding beweegt Richters kunst.

Christine Gruwez houdt een lezing in het Museum met aansluitend bezichtiging.

PRAKTISCH:

De vriendenuitstap is een organisatie van de Iona Stichting met praktische ondersteuning van Stichting Brandaan Reizen. Aanmelden bij de Iona Stichting - Herengracht 276 - 1016 BX Amsterdam - 00 31 20 623 33 53 - iona@iona.nl - www.iona.nl

De bijeenkomst begint om 11.00 uur en eindigt uiterlijk om 17.00 uur. Na uw aanmelding ontvangt u het definitieve programma en een routebeschrijving. De uitstap is bedoeld voor de leden van de Vriendenkring en het maximale deelnemersaantal is 35.

In het Museum Ludwig te Keulen loopt van 18/10/2008 tot 1/2/2009 een tentoonstelling van Gerhard Richter, met werk uit de periode 1986 - 2006.

Colofon

Deze Nieuwsbrief is een uitgave van de Iona Stichting

Eindredactie: An Notebaert

Grafische vormgeving: Gerard Bik BNO

Foto's: Marie Anne Paepe, Iona archief (p. 5 onder) en P. Cox (p.8)

Oplage 450 ex.

De volgende Nieuwsbrief verschijnt eind februari 2009

Vooraankondiging Vriendendag

19 april 2009

te Antwerpen